

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

72

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

געריהרט :

לג (א) אלו יעקב ויונע
אויגען אויפהוב, זאָה
ער עשו אנקאממען, מיט פֿיר
הונדערט מאָן: דאָ טהיילטע
ער ויונע קינדער איין, אויף
לאָה, אויף רחל אונד
אויף דיאָ ביידע מאָדע:
(ב) שטעללטע דיאָ מאָדע
אונד איהרע קינדער פֿאַרנע
אַן: לאָה אונד איהרע קינדער
הערנאָך, אונד רחל אונד
יוסף

רש"י

כי נשני אלהים את כל עמלי (בראשית
מ"א):
לג (ב) ואת לאה וילדים אחרונים
אחרון אחרון חביב: (ג) עבר

בבקר ירד יעקב בגיד הנשה
לג א וישא יעקב עיניו וירא
והנה עשו באועבד ארבע מאות
איש ויחץ את הילדים על לאה
ועל רחל ועל שתי השפחות:
ב וישם את השפחות ואת
ילדיהן ראשנה ואת רחל
וילדיה אחרנים ואת רחל ואת

תרגום אונקלוס

ירקא דיעקב בגידא דנשיא:
לג (א) וזקף יעקב עיניו ויחזא וירא
עשו אתי געטיה ארבע מאות
גברא ופליגי ית בגיאי על לאה ועל
רחל ועל שתי השפחות וישם
את השפחות ואת ילדיהן
ראשנות ואת רחל ואת ילדיה
אחרנות ואת רחל ואת יוסף

באור

לג (ב) ראשנה, שם המקרה, ופירושו בתחלה כמו ראשנה יסעו (במדבר ז' ט'), ויש
לכרש שהוא תאר וכן אל כל אחת מהשפחות, ושערו ויש כל אחת מהשפחות במקום
שתי ראשונה עם ילדי, וכ"כ ונת' א שטרנ', קדמתא, וכשהוא שם המקרה ויתרגם בקדמיתא,
כש שטרנס ראשנה יסעו, אבל יב' ע' מרגס גם פה, בקדמיתא, וכן מתרגם בל"א:
אחרנים, שם התאר, ושערו, שם אותם במקום שיהיו אחרונים, והראשון אין פירושו
אחרונים ממש, רק אחרונים כנגד הראשונים, וכן ת"א ויב' ע' כשם התאר, בתרגום ד' ויש
לפרש שם התאר הא' במקום שם המקרה, ופירושו, אחרים, וכל כן כדי לזווג עם
האחרון שהוא אחרון ממש, וכן תרגם המתרגם האשכנזי בכונת שם המקרה, ושינה תרגומו
הראשון מן האחרון כפי הכוונה: ואת רחל וגו', אחרון אחרון חביב, כי אם יהיה
הראשונים חובי ימלטו האחרונים: והנה למעלה אשר ויחץ וגו' לשני מחצות, ויאמר אם
יבוא וגו' והי' המחנה הנשאר לפליטה, והי' זה ערס כל עשו אליו, וכאן כשראה כי עשו הולך
לקדמתו ועש' ד' מחצות איש לא חלקם לב' מחצות, רק סדרם בלחץ שיהיו החביבים
לאחרונה, אבל הלכו כולם יחד זה אחר זה, חלף היא כליאה על יעקב מדוע סור מעט
הכונה, והנה מפרטי הפשט לא העירו על זה, ומהר"י אברבנאל כתב כי גם מתפלה לא
חלק לב' מחצות רק הגאון והבקי והמטלטלין, והרמיקס זה מזה, ולא שם כשיו ונביא א'
במחנה אחד בלבד, גם העביר העמקת האחד בלבד את מעבר יבק והוא אותו שהיו כונני
וילדו, והולך אותם אחר הנהל, שהוא הגד האחר ממה שהי' מחצתו שיבא עשו, כי ה'
אשר שיבא עשו עמד האחד מהנהל לו עמד האחר ממש, ויעקב שם העמקת שלא היו ט'
הגאים והילדים מהגד שהי' יותר אפרי וקרוב כפי מחצתו שיבא עשו עכ"ל ע"ש עוד שהארץ,
והנה

יוסף אחרנים: ג והוא עבר
 לפניהם וישתחו ארצה שבע
 פעמים עד גשתו עד אחיו:
 וירץ עשו לקראתו ויחבקוהו
 ויפל ערצוארו וישקוהו ויבכו:
 וישא את עיניו וירא את
 הנשים ואת הילדים ויאמר מי
 אלה לך ויאמר הילדים אשר

יוסף צו לעצט: (ג) ער אבער
 גינג פאר איהנען דער:
 ביקטע זיך צור ערדע זיבען
 מאל, אינדעם ער הינטראט,
 צו זיינעם ברודער: (ד) עשו
 ליף איהם ענטגעגען, אום
 ארמטע איהן, פיל איהם אום
 דען הארץ, קיסטע איהן,
 אונד זיא ווינטען: (ה) עשו
 הוב זיינע אויגען אויף, זאהע
 דיא וויבער, אונד דיא
 קינדער, אונד שפראך, וואו
 געהארען דיר דיזע צו? ער
 אנטווארטעטע, עו זינד דיא
 קינדער, וואמיט

חנן צואריו קרי נקוד על וישקוהו

תרגום אונקלוס

רש"י

יוסף בתראין: (ג) והוא עבר קדמיהון
 וסגיד על ארעא שבע זמין עד
 מקרביה קות אחוהי: (ד) וירץ
 עשו לקראתו וינפסיה ויפל על
 צוארו וינשקיה ויבכו: (ה) וירא ית
 עינותי ויתא ית נשיא וית בניא ויאמר
 מאן אליו לך ויאמר בניא די חן

עבר לפניהם אמר אם יבא אותו רשע להלחם
 ילחם בי תחלה: (ד) ויחבקוהו כתגלגלו
 רחמיו כשראכו משתחוה כל השתחוואות
 הללו: וישקוהו נקוד עליו ויש חולקין בדבר
 הזה בכריתות דכפרייש מדורש נקודה זו למר
 שלא נשקו בכל לבו אמר ר' שמעון בן יוחאי
 הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא
 שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:
 (ה) מי אלה לך מי אלה להיות שלך:

באור

ובנה יהיו דבריו נגד הכתוב שאמר ויעבר את כל אשר לו, ויותר יעקב לבדו (וקו"ל אמרו
 שזכר פכים קטנים), ויותר נראה לי שמתחלה חלק גם כשיו וילדיו לשני מחנות (וככלל
 במאמר את העם אשר אתו שנשמעו בין בניו וגשיו או עבדיו (בעבור שהי' ירא אולי כחמטטו
 זביתו ולא מתקיים ההנבטה ואהי' עמך, ולכן הוצרך לתחבולה אנושית אולי על ידה יביל
 המחנה, ובכוחו אל נחל יבק הוצרך לקרבם ולתחדם למחנה אחת, כדי שיעבירם כולם את
 הנחל, והי' בדעתו שיחלקם עוד לשני מחנות אחת שיעבירם, אבל אחר שנאבק איש עמו
 תרכהו ויעקב הבין שהי' מלאך אלהים כאשר אמר כי ראיתי אלהים פנים אל פנים וגו', הי' לו
 המראה הזאת והנרכה לאות כי יבבל מיד עשו, ולכן לא החטם עוד רק סדרם באופן כמות
 לכל אשה מכשיו שם בניה אגלה, ומה שהוצרך לשים את השפחות וילדיהן ראשונה ולאח
 אחריהם ורחל ויוסף אחרונים, לדעתי לא היתה כוונתו בזה פן יהרגם עשו ויבבלו האחרונים,
 כי אך יבבלו אם לא הרחיקם זה מזה כמו שעשה מתחלה, והמה הולכים קרובים זה לזה,
 אך חש על כשיו ועל בניו פן יתפחדו מעשו בראותם אותו טרם ידעו כי לשני' בא, והאחרונים
 אחר רואים כילא עשה לראשונים דבר לא יפחדו עוד, ולכן שם החביו אגלו יותר לאחזונה:
 (ג) ער גשתו עד אחיו, שעורו לדעת המתרגם האשכנזי, שהשתחוה שבע פעמים בעוד
 גשטאל אחיו: (ה) מי אלה לך, מי אלה להיות שלך, שאל אם הם בניו או עבדיו ובני
 עשו: הילדים אשר חנן וגו', הרמז' פי' שאל על הנשים ועל הילדים וענה הילדים

וואַסײַט גאַסט דױנען
 קנעכט בעגנאַרײַגט האָט :
 (ד) דואַמאַנדע טראַטען הײַן
 אַז, דאָ אונד איהרע קינדער,
 אונד ביקטען זיך : (ו) דאָ
 טראַט אױך לאַה אונד איהרע
 קינדער הינצו, אונד ביקטען
 זיך : צולעצט טראַט יוסף אונד
 רחל הינצו אונד ביקטען זיך :
 (ז) ער שפּראַך, וואָז וויללױט
 דוא מיט יענעם גאַנצען
 הױטענלאַנגער, וועלכען אױך
 צוגעטראַגען ? ער אַנט-
 וואַרטעטע, דאַמיט אױך גע-
 נאַרע פֿינדע, אױן מײַנען
 הערן אױנען : (ט) עשו
 שפּראַך, אױך האַבע גענוג : מײַן ברודער !
 בעהאַלשע וואָז דוא האַזט :

חַנַּן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ : רַב־יָעִי
 וְתַגְשֵׁן הַשְּׂפָחוֹת הַנֶּהָ וַיִּלְדֵי
 וַתִּשְׁתַּחֲוֶיין : וְתַגְשֵׁן גַּם־לִבְנֵיהֶן
 וַיִּלְדֵי הוֹשֵׁתָהוּ וְאַחַר נִגְשׁ יוֹסֵף
 וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוֶיין : וַיֹּאמֶר מִי לָךְ
 כָּל־הַמִּזְחָנָה זֹאת אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי
 וַיֹּאמֶר לְמוֹצֵא־חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי :
 וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל רַב אֱהִי יְהוָה
 לָךְ אֲשֶׁר־לָךְ : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

אל
 (י) יעקב

תרגום אונקלוס

חַן יי לעבדך : (י) וקרובא לחיקא
 אנטו בקצחון וסגידא : (ז) וקרובא
 אידלאה וקנהא וסגידו וקתרין
 קריב יוסף ורחל וסגידו : (ח) ואמר
 טאו לך פלדטשריתא הראיה אדעית
 ואמר לאשבחא רחמין בעיני רבונאי
 (ט) ואמר עשו את לי סני אדני
 אצלת בקרבך : (י) ואמר יעקב
 בבעו

באור
 (ט) יהי לך אשר לך : כאן הודה לו על הכנסות :

אשר חנן אלהים את עבדך דרך עוסר כי לא רנה לומר שכן נשוי והבין עשו שהן אמות הילדים :
 אשר חנן אלהים את עבדך, בהם, וכן מתרגם בל"א, והוא קרוב לענין מחנה :
 (ח) מי לך כל המזחנה הזוה אשר פגשתי, הכלל שלא תמנא מי כי אם על מי מדמי
 וסירובו מי הוא שזגרת לו כל המחנה הזוה שלך אשר פגשתי והם העדרים ששלמת, ולכן
 הרמב"ן הנה עבדי יעקב עשו כאשר טיה אותם ולא רנה לקבל מהם, או שהיא בגאיתו ועברתו
 לא דבר עמו ולא אהלס למי אתה ואנה תלך והם ידעו עגשת חלו וואר עתה מי לך כל המחנה
 הזוה כי תשב שהם ליעקב מדברי העלמכים הראשונים או אלהה העלמכים הגידו כן במחנה עשו
 או שאין אהם אח' בדרך ההוא להיות לו כן, ועשם מי לך כל המחנה הזוה כלומר מי זה לך
 שתשלח לו כל או כלומר מי הוא הגדול שלך שתשלח לו כל אה והוא ענהו למנא חן בעיני אדני
 כי אתה הגדול והאדון לעיני עב' לו : (י) אל נא, תאמר לי כן, וכ' יס' ע, לא תימא כן,
 וכן

רשי

(ז) נגש יוסף ורחל : בכלן האמהות כגזות
 לפני הכנים אבל רחל יוסף נגש לפני אהר
 אהי יפת תאר שאל יתלה בה עיניו אותו רשע
 אפועד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה מכאן
 וכה יוסף לברכת עלי עין : (ח) מי לך כל
 המחנה מי כל המחנה אשר פגשתי שהי'
 שלך כלומר למה הוא לך פגשתי של מקרא על
 מוליכי המחנה ומדרשו כתות של מלאכים
 פגע עסק דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים
 להם של מי אתם והם אומרים להם של עשו
 והם אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחונו
 של יצחק הוא ולא היו משגיחי' אליו בן בנו של
 אברהם ולא היו משגיחין אחיו של יעקב הוא
 אומרים להם אם כן משלנו אתם : (ט) יהי לך אשר לך

באור
 (ט) יהי לך אשר לך : כאן הודה לו על הכנסות :

אל נא אס נא מצאתי חובעניך
ולקחת מנהתי מידי כי ערפן
ראיתי פניך פראת פני אלהים
ותרצני: יא קחנא את ברכתך

אשר

אויפגענאממען: (יא) נים דאך מיינען זעגען אן ,

א ניו, ווען איד גענאדע אין
דיינען אויגען געפונדען, זא
ניממוט דוא מיין גשענק פאן
מיינער האנד: דיאווייל איד
דיין אנטליץ גזעהען, וויא
סאן דאן אנטליץ איינען
גאטטליכען וועזענען זיהט,
אונד דוא האזט מיך גיטיג
וועלכער

תרגום אונקלוס

רשי

בבשו אס דבען אשכחית רחמיך בעיניך
ותקביל תקרובתי מן ידי אבי על פן
חיותיטון לאפקד בחייו אפי רברביא
ואתרעית לי: (יא) קביל רבען ית
תקרובתי

(י) אל נא אל תאמר לי כן: אס נא מצאתי
סן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי
פניך וגו' כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי
על אשר ראיתי פניך והס מסובין לי כראוי פני
המלאך שראיתי שר שלך ועוד על שנתרצית לי
למחול סרסוני ולמה הזכיר לו ראית המלאך
כדי שיתירא היומנו ויאמר ראה מלאכים
וכטל אינו יכול לו מעתה: ותרצני: נתפייסת לי: וכן כל רטון שנמקרא לשון פיוס
אפי"ל יונטו בלעז (בל"א בזעפטיגן) כי לא לרטון יהיה לכס הקרבנות בלות לפיוס ולרנות
וכן עסתי כדק ידען רטון (משלי') יודעים לפיוס ולרנות: (יא) ברצתי מנחתי ו
הבאה

באור

וכן מתורגם בל"א, ואנקלוס לא תרגם מלת אל, רק מלת בא, בצעו, ונא, הב', כען,
וחולי דעתו כדעת הנגיד שהביא הראב"ע בפ' וירא בפסוק ויאמר לוט אלהים (בראשית י"ט
יח) ע"ש: אס נא וגו' ולקחת וגו', פי' אס מנחתי סן בעיניך, אזי תקח מנחתי
מידי: כי על כן ראיתו פניך וגו', אמר לו תקח מנחתי מידי בעבור שראיתי פניך שהס
לי כראות פני אלהים ותרגמי בקבלת המנחה כאשר האלהים רוצה את יראיו בקבלת מנחתם
וקדמם, כענין ונרבה לו (ויקרא א' ד'), עלתיהם ונחיהם לרטון על מונחי (ישעי' כ"ו
ז), מלאן יהי רצני אחיו (דברים לג כ"ד), ואור פניך כי רציתם (תהלים מ"ד ד'), כי
רצני עבדך את אבניה (שם ק"ב ע"ו), [וכן כל לשון רצה ורטון שנמקרא ענינו הסדרת הפנים
בל"א (וחלגנפאלקן בניין) והוא הפך האף], ורש"י כתב על שנתרצית למחול לי על
סרסני, ותרגמי, נתפייסת לי וכבר אמרתי שאינו טוב שיהיה לו מזכיר עון (הרמב"ן),
ופתחות הוא ו ותרגמי מורה על העבר שקבלו בסדר פנים יפות כפי' רש"י ולא על בקשת קבלת
המנחה שבה ידע שיתרצה לו כפי' הרמב"ן, וגם אנקלוס תרגם על העבר ויותר יופרש
בתיב"ע, דהא אתרעיתא לי (ואולי יפרש הרמב"ן שהוא עתיד עורכב עם העבר, דהיינו
אחר שתקבל מנחתי יהי רצני כבר בעבר כי בלי ספק אס תקבל מנחתי מרוצה אתה לי
קדם קבלתה כי בל"א לא תקבלה, כמ"ש בפ' ויחי בפסוק ויולדתך וגו' (בראשית מ"ט ו')
ע"ש), ועל דבר קשיית הרמב"ן כי לא טוב להזכיר העון, הנה אנקלוס ויב' עלא הזכירוהו, וכן
התרגם האשכנזי כשאר מזה כי אין הכוונה לדעתם רק על הרטון גרידא כי אמר אליו שנחשב
בעיניו לשר גדול ועוב לרטונו ויקר בעיניו שבתו אותו: אהים, א"ת רברביא, ויב'ע תרגם
מלאכא, וכן פי' רש"י והראב"ע, וכן מתורגם בל"א, וכלם מודים שאינו על השם ב"ה ולכן הוא
קול לענין כתיב' ס"ת כמ"ש במס' סופרים (פ"ד הלכה ה'), כמ"ש בת"ס שלי: ותרגמי,
לשון רש"י נתפייסת לי: וכן כל רטון שנמקרא לשון פיוס אפי"ל יונטו בלעז (ובל"א
בזעפטיגונג), הקרבנות בלות לפיוס ולרנות, וכן כי לא לרטון יהיה לכס (ויקרא כ"ב ב'),
עסתי כדק ידען רטון (משלי' ל"ב), יודעים לפיוס ולרנות עכ"ל: (יא) ברצתי
ענשתי

וועלכער דיר אויבערבראָט
 וואָרדען, דען גאָט האָט
 מיך בענגאַרדיגט, אונד איד
 האָבע אללען גענוג: אַלז ער
 געהר און איהן דראַנג, נאָם
 ער ען און: (יב) עשו שפראַך,
 לאָם אונז נונטעהר רויזען,
 אונד אונזערן וועג פֿאַרשׁ
 זעטצען: איד ווילל געכען דיר געהען: (יג) יענער זאָטוואָרטעטע, מיין הערר ווייס,

אשר הבאת לך כי חנני אלהים
 וכי יש לי כל ויפצרו בו ויקח
 ויאמר נסעה ונלכה ואלכה
 לנגדה: ויאמר אליו אדני ידע
 כי

רש"י

תרגום אונקלוס

הבאה על ראיות פנים ולפרקים אינה באה אלא
 לשאלת שלום וכל ברכה שהיא לראיות פנים
 כגון ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ו)
 עשו אתי ברכה דסנחריב (מלכים ב' י"ח) וכן
 לשאל לו לשל לו לשלם ולברכו דתועי מלך חמת (שופט
 ב' ח') כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלעז
 שלו דאר (בל"א גריסן) אף וו ברכתיו שון שלוד
 (בל"א מין גרום): אשר הובאת לך לא
 לידך: חנני נ"ן ראשונה מודגשת לפי שהי'
 שאין חסן בלא שלי נוכח והג' לשימוש כמו עשני ונדני: יש לי כל כל ספוקי ועצו דבר בלשון
 גאווה יש לי רב יותר ויותר מכדי כרכי: (יב) נסעה כמו שמעה סלחה שהחכמה
 שמע שלח אף כאן נסעה כמו נסע והט"ן יסוד בתיבה ותרגום של אונקלוס עול ונהך עז
 אמר ליעקב נסע מכאן ואלך: ואלכה לנגדך באה לך טובה וו אעשה לך שאחרך ש
 שהלכתי ללכת לאט כאשר אתה נריך וזהו

די אתותיאת לך ארי רחם עלי
 וארי אית לי כולא ואתקוף בית
 וקביל: (יב) ואמר טול ונהך ואתה
 לקיבלך: (יג) ואמר ליה רבני ידע
 ארי

באור

מנחה, מנקה וו הנאה על ראיות פנים ולפרקים, אינה באה אלא לשאלת שלום וכל ברכה
 שהיא לראיות פנים כגון ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ו), עשו אתי ברכה (מלכים
 ב' י"ח) דסנחריב, וכן לשאל לו לשלם ולברכו (שופט ב' ח') דתועי מלך חמת כלם
 לשון ברכת שלום הן שקורין בלעז שלידי' (ובל"א גריסן), אף וו ברכתיו שון שלוד (ובל"א
 מין גרום): (רש"י): ולשון הרמב"ן את ברכתיו, המנחה וכו' ויקראו המנחה שישלח האדם
 לרבוטו, ברכה: כי הוא אולם מאשר ברך אותו השם כענין אשר ברכך ה' אלהיך חסן לו
 (דברים ט"ו י"ד), כאשר אמר למעלה שן הבא בידו, והמנחה אשר התנו בה למלך בנה
 ידוע תקרא מש עב"ל: הבאה, בא עם התי' להורות על הנקבה במקום ה"א הבאה
 כמו כי אוקלת יד (דברים ל"ב ל'), במקום אוקלה, וקראת אתכם (שם ל"א כ"ט)
 במקום וקראה, ורבים כן, וקטן
 חנני, כן ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקו' שתי טכ"ן שהי' לו לומר חנני
 שאין חסן בלא שתי טכ"ן והשלישית לשמוש כמו עשני ונדני, ובא החי"ת בפתח כדק
 הכטולים שהפ"ו בו פתוחה בכנין הקל בעבור הדגש אחריו: יש לי כל, כל ספוקי: ויפצרו
 בו, עין מ"ש בס' וירא (י"ט ג' וע') פי' המלה, ובחור המאמר לדעת המתרגם האשכנזי
 הוא, וכשהסגיר בו לקח: (יב) נסעה, כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע סלח אף כן נסעה
 כמו נסע והט"ן יסוד בתיבה ותרגום של אונקלוס עול ונהך עז אמר ליעקב נסע מכאן ואלך
 (רש"י), וכן פי' הראש"ע באם י"א, וכן פי' הרד"ק בארשים שרש נסע באם י"א שהוא נסע
 בתוספת ה"א, ויש מפרשים שהוא עתיד והט"ן מלותיות איתן לרבים מ"ב, וכן פי' הרד"ק
 שם והרמב"ע, וכן תיב"ע, נטייל ונהך, וכן מתרגם בל"א: ואלכה לנגדך, באה לך
 טובה

בְּיַלְדֵי רַכִּים וְהֵצֵאן וְהִבְקֵר
עֲלוֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד
וּמִתּוֹ כָּל־הֵצֵאן: י' יַעֲבֹר־נָא

אדני

אללעו קלוינע פֿיה : (יד) מין הערר

דאס דיא קינדער צאָרט זינד ,
אונד דאָס איך אויך ביים
קלוינען אונד גראָסען פֿיהע
פֿיר דיא שוואַכליכען זאָרגען
מוס : ווען מאָן זיא איינען טאָג
איבער טרויבט , זאָ שמירבט
געווע

תרגום אונקלוס

רש"י

אָרִי יִנְקִיא רַפִּיכוֹ וְעֵאנָא וְתוֹרִי
מִיִּנְקִתָא עָלַי וְאַס־דְּחֻקִּינוּן יוֹמָא
חַד יִמְתּוּן כָּל־עֵנָא : (יד) יַעֲבֹר־כָּעֵן
רבוני

לכנדך בשוה לך : (יג) עלות עלי . האָן
והבקר שהן עלות מוטלות עלי לכהלן לאט :
עלות . מגדלות עולליהן לשון עולל ויונק עול
ימים . ושתי פרות עלות ובלע' אכפנטי' י'ג
(בל"א בקינדרט . יונגן האָבן) : ודפקוס
יום אחד : ליגעס בדרך במרוכה ומתו כל
יום אחד : (יד) יעבר נא אדני . אל תאריך
התנהלה

האָן ודפקוס כשו קול דודי דופק (פיר ז')
מין הליכתך עבור כפי דרכך ואף אס מתרחק :

באור

טובה זו אעשה שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו לכנדך בשוה לך (רש"י):
וכן מתורגם כל"א : (יג) כי הילדים רכים , כי הגדול שבהם י'ג שנה יש לו וימים עספר ,
עלות , האָן והבקר שהן עלות , מוטלות עלי לכהלן לאט , עלות , מגדלות עולליהן , לשון
עולל ויונק (רמז' מ' ד' ז' ואיכה ב' י"א) , עול ימים (ישע' ס' ה' כ') , שתי פרות עלות (שמואל
א' י' י') , ובלע' אכפנטי' י'ג (רש"י) , ובל"א (בקינדרט , יונגן האָבן) וא"ת , מינקתא ,
וכן פי' הרד"ק בשרש עול וכתב שנקראו הפקעות המינקות כן על אס בניהם שהם עולים וכן
הנערים בבני אדם נקראו כן , עול ימים , התשכח אשה עולה (ישע' מ"ט י"ד) , אבל
הראב"ע מפרש בענין אחר ח"ל עלות כמו עלות ינהל (שם מ' י"א) , והנה הברות שעלו
עליהן העתודים על כן נקראו עלות עכ"ל , והיא ג"כ דעת המתרגם . האשכנזי , והנה
לדעת כולם יהי' עלות תאר , ותחסי ה"א הידיעה כי דרך זרות הוא שתבא ה"א בנותואר
לבד , אעגס יש לו חברים , את הכנס אחד (במדבר כ"ח ד') , את העגלה חדשה (שמואל
ב' י' ג') , ודומיהם . ולכן תיב"ע דמיינקן , גדל"ת במקום ה"א הידיעה בדרך הארמי , ויש
לפרש כי עלות הוא בשוא , ויהיה יקום ב' המאמרים שיש בנשוא וכשוא , כי הילדים הם רכים ,
והאָן והבקר הן עלות , וכולם מוטלים עלי , אבל בעל הטעמים יתנגד לכל או הפירושים
בעבור שס' מוכח בעלות , ויראה שהוא מפרש עלות עלי שרחת האָן והבקר ומשאם עולים
עלי ור"ל שמוטלים עלי : ודפקוס , ענין דחיה , ופירושו ואס ידפקוס וכן ובתן לכס אדני
לחס נר (ישע' ל' כ') , פי' ואס נתן , כלומר אס ידפקוס הרועים יום אחד שיצטרכו
למחרס בעבורך ימותו כל האָן : ומתו , פי' אז ימותו , והוא'ו משמעת להפך העבר לעתיד
ועם זה תשמע גם לקשר המאמרים המתיחסים בסנה כאשר כתבתי בהקדמה ובצאורי כמה
פעמים : ולשון הרמב"ן ומתו כל האָן , דרך קטנה שהי' לו לומר ומתו כלם , אבל לא יאמר
כן על הילדים וגם לא רצה לומר ומתו מתם על הבקר ועל האָן כי יתעול על הילדים שלא
יהיו במשמע ולא רצה להאריך ומתו כל האָן והבקר או יהיה פירושו כי הילדים רכים ויעפו
נערום ויגעו ולא ירצו ללכת והאָן והבקר עלות ואס ידפקוס ימותו האָן שהם בהמה דקה כי
הבקר לא ימות אבל חזק להם עכ"ל : (יד) יעבר נא אדני , אל תאריך ימי הליכתך עבור
כפי דרכך ואף אס מתרחק : ואני אחנהלה , תבא מלת אני קודם אל"ף האי"תן העורה
ג"כ למ"כ , והוא להפליג הכוונה על המ"ב ולהורות הפך הקודם , ר"ל אתה תסע מהר אבל

געהע נור פֿאַר ווינעם קנעכטע
פֿאַראווי : איך ווילל מיינען
לאנגזאמען זוג נאכפֿיהרען ,
זא וויא דער טראָם פֿאַרט קאָן ,
וועלכען איך פֿאַר מיר האָבע ,
אונד זא וויא דיא קינדער
פֿאַרטקאָננען , ביז איך צו
מיינעם העררן נאָך שיער
קאָממע : (טו) עשו שפראַך ,
זא ווילל איך דען בייא דיר

אֲדַנִי לְפָנַי עֲבָדוּ וְאֲנִי אֶתְנַתְּנֶם
לְאִמִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר
לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר
אֲבֵא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה : טו וְאִמְרֵם
עֲשׂוּ אֲצִיגְהֶנָּא עִמָּךְ מִן דְּעַם

לאמען , פֿאַן דעם פֿאַלקע , דאָ

רש"י

תרגום אונקלוס

אתנהלה : אתנהל ה"א תורה כש ארדה ,
אשמעה : לאמי : לאט שלי לשון נחת .
התולכים לאט (ישעיה ה') : לאט לי לנער
(שמואל ב' י"ח) : לאמי הלמד מן היסוד ואינה
משמעת אתנהל נחת שלי : לרגל המלאכה :
לפי טורח הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי
להוליד : ולרגל הילדים : לפי רגליהם שהם
יכולין לילך : עד אשר אבוא אל אדני שעירה :
הרחיב לי הדרך שלא הי' רעתי ללכת שלא
ינתיץ עד בואי אצלו וכו' לא הלך ואינתי ילך

רבוני קדם עבדיה ואנא אדבר קמי
לרגל עובדתא היקדמי ולרגל יקמי
עד דאיתי לות רבוני לשעיר
(טו) ואמר עשו אשבוק קען עקב
קו עקא

עד סוכות : אמר אם דעתו לעשות לי
ביום המשיח שנאמר ועלו משיעים צהר
לשמש

באור

אני אתנהל לאמי : אתנהלה, הכונה אתנהל עומס, והה"א שנסוף נוספת מאותיות
האומנת"ו : לאמי, ענינו נחת והיו"ד נוספת או הוא כנוי היודעה בעדו (וכ"ה דעת רש"י
לאט שלי), וכן תרגום המתרגם האשכנזי, והלח"ד נוספת ורבי יהודה כתב שהיא שמה
(וכ"ה דעת רש"י) : (רד"ק נדרשים שרש אט) : לרגל המלאכה, לפי טורח הליכת רגלי
המלאכה המוטלה עלי להוליד, והראב"ע כתב המלאכה, בעבור המקנה שהיא מלאכה
(כי לפי שהאדם המתעסק בקנין הגאון כל מעשהו ומלאכתו עליהם אמרו עליהם מלאכה)
והקרוי אלי כי פי המלאכה מה שיכול אדם לעשות בכחו וברשותו גם המזון יקרא כך כש
לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כ"ב ז'), ומזאת הגזירה מלת מלאך בעבור שהיא תחת רגל
השולח, ויהי' לרגל כמו ויבדק ה' אתך לרגלי (בראשית ל' ל'), ויתכן להיות לרגל כענין
שהולכים על רגליהם עב"ל, והמתרגם האשכנזי בארו בל"א (טראם) שהוא כולל כל דבר שיהיה
כאדם אחריו לנרבו צעת נסיעתו ממוקום למוקום : ולרגל הולדים, לפי רגליהם שהם
יכולים לילך : עד אשר אבא אל אדני שעירה : לשון הראב"ן היה ליעקב באבוא ארטי וכו'
בארן שעיר, והנה אמר לו עשו וחלכה לנגדך שלא יכרד ממוט עד שובו אל אביו לעשות לו כבוד
בבואו אל ארבו ויעקב אמר אני חלך לאמי ואדני ישוב אל עיר ממלתי ואם אשוב דרך שם
יכבדני וילך עמי כאשר יחסך ולא היה זה כדר ממוט שיבא אליו שאין עשו בדרך לו, ורבותיט
עד שלא היה בדעת יעקב לבוא דרך שעיר ורבותי היה להתרחק ממוט כאשר יוכל אבל הרבה
לו את הדרך וגם זו ענת חכמה עב"ל, אבל לא ידעתי איזה דרך היה לו בארן שעיר שהיה
בדרום א"י ורחוק הרבה מן הקו הישר שגן חרן עד באר שבע, ואם כוונתו אמר לעבד שמהלך
יהיה דרך הר שעיר וכתב לו כדי להדקיקו מעליו, ק"כ תהיה קהונה לדעת רבותיטו שאמר

וַיֹּאמֶר אֲנִי וַיֹּאמֶר לְמַה זֶה
 אֲמַצְיָא הֵן בְּעֵינַי אֲדֹנָי: טו וַיֵּשֶׁב
 בַּיּוֹם הַהוּא עָשׂוּ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:
 וַיַּעֲקֹב נִסְעָה סִכְתָּהּ וַיִּבֶן לָזוֹ בַּיִת
 וַלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִכְתָּהּ עַל־בֶּן קָרְא
 שְׁם הַמָּקוֹם סִכּוֹת: ס יח וַיָּבֵא
 יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שְׁכֵם וַיֹּאמֶר
 בָּאֲרֵץ

דאן בייא מיר איזט: ער
 אנטווארטעטע, וואָסו דייעו?
 לאַס מיך נור פֿאַר מיינעם
 דעררן גענאָרע פֿינדען:
 (טו) עשו גינג רענועלבען טאָג
 זיינען וועג צוריק נאָך שעיר:
 (ז) יעקב אַבער רייזטע נאָך
 סכּת, בוואַטע זיך איין הויז:
 אונד זיינעם פֿיהע מאַכטע
 ער היטטען, דאַרום געננט
 מאַן דען אָרט סכּוֹר:
 (יח) יעקב קאַם געוונד אין
 שְׁכֵם'ס שטאָרט אָן, ווערל־כֵּע
 אים

תרגום אונקלוס

רש"י

לשטוט את הר עשו (עובדיה) ומ'איש לפדשה
 זו רבים: (טו) ויאמר למה זה תעשה לי
 טובה זו שאיני כריך לה: אמצ'א הן בעיני אדני
 ולא תשלם לי עתה שום נזיל: (טז) וישב ביום
 ההוא עשו לדרכו עשו לבדו וארבע מאות איש
 שהלכו עמו נשמעו מאזלו אחד ואיבן פלע
 להם הקב"ה ציוו דוד שכאמר כי אס ארבע
 מאות איש אשר רכבו על הגמלי (שמואל ב'):
 (ז) ויבן לו בית שהה שם שמה עשר חדש
 קץ ומרף וקץ סכות קץ בית חרף
 סכות קץ: (יח) שלם שלם נגוט סכת
 אותו דורון שלם בתורתו שלם סכת תלמודו
 בואנה

די עמי ואמר לקא דגן אשכח רחטין
 בעיני רבנני: (טו) ותכפיוטא ההוא
 עשו לאורחיה לשעיר: (יז) ויעקב
 נטל לסכות וקנא ליה ביתא ולבעריה
 עכר משללן על־בן קרא שטא דאתרא
 סכות: (יח) ואתא יעקב שלים
 לקרמא דשכם די בארעא

באור

פאזער לעא שיכא לגור סס וכחא לו: (טו) ויאמר למה זה, תעשה לי טובה זו שאיני כריך לה:
 אמצ'א הן בעיניך, ולא תשלם לי עתה שום נזיל: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו עשו לבדו
 וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמעו מאזלו אחד ואיבן פלע להם הקב"ה ציוו דוד שכאמר
 כי אס ארבע מאות איש אשר רכבו על הגמלי (שמואל ב'): (ז) ויבן לו בית שהה שם שמה עשר
 חדש קץ ומרף וקץ סכות קץ בית חרף סכות קץ: (יח) שלם שלם נגוט סכת אותו דורון
 שלם בתורתו שלם סכת תלמודו בואנה

לב ב א א כ

אום לאנד כנען ראיגט, אלו
ער פאן פדן ארם צוריק קאם:
אונד

בארץ כנען בכאו מפדן ארם

רשי

תרגום אונקלוס

בואנה בית לחם (רות א'): בכאו מפדן ארם
כאדם האומר לחברו ונח פלוני מבין שני
אריות ונח שלם י אף באן ונח שלם מפדן
ארם

בארעא רבגען קטיותוהיטפדן ארם
ושרא

באור

כיעתה יחל לספר מאורע דינה, אבל הרשנ"ס כתב ונח יעקב שלם, א עיר שמה שלם, כיו
עד בואנה בית לח' (רות א' י"ט), עיר שכם, עירו של שכם, כיו כי חשנו עיר סיון מלך האמורי
הוא (במדבר כ"א כ"ו), סדכתיב וירח אמה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ, והמפרש שכם שם
העיר טועה הוא שלא מנינו בכל מקום עיר ניון עיר ירושלים אלא העיר נוכרת אחרי השם
ואפי' אם זאת היא שכם שחל לזכרון נטות בני יעקב שני את שמה שכם כדכתיב נחל
שקרא בית אל וכדכתיב ויקראו ללשם דן כשם דן אניהם (יהושע י"ט מ"ו), לזכרון
צבותתם שהרגו אנשי העיר, וכדכתיב ויהי ננה עיר ויקרא שם העיר כשם צבו חנק (לעיל
ד' י"ו), וגם מיר שמפרש שלם, שלם בתורתו שלם במוטו אינו כן לפי הפשט שאין דרך
המקרא לדבר כך וגם מה נודך וכי בשביל מיעוט דרוון שנתן לעשו הונדך לכתוב כן עב"ל מנה
מש"ל הרשנ"ס יאן כ"י על קלף, ובטח הדפוס הוא לטועה, ודעת מהר"י אברבנאל היא
באופן אחר שהמחבר הוא כוונה נקרא שכם ובתחלת המחבר שהיה לנד פדן ארם הי' שם עיר
שמה שלם והוא דחוקה ומחברו הרבה וס' ענה שכם את דונה, והוא במחבר ההוא ג' כעיר
שמה שכם והיתה קרובה לחברון כיו מהלך יום וס' היו בני יעקב רועים כשמכרו את יוסף,
ושכם שקלקלו בה השנטיס איננה שכם שעתו נה את דינה כי אותה שקלקלו בה השנטי' נקראת
שכם, וזוהי שעיטו בה את דינה נקראת שלם ולא נקראת שכם רק בשם הכללי של המחבר
ההוא, ע"פ שהארץ נקויות כמנהגו, ולא ידעתי איך יפרש ויהי בשלם סבו ומעונתו ניון
(תהלים ע"ג) ק' היסן מנינו ששן בשלם העיר אשר נקנה שכם, כי לא מלאנו ששן שכינתו
רק בשילה, וכשנמסרה, בננו בנעון, ואח"כ נחר עוד בירושלים לקדו' ת' עולם, והנה ח"ל
אמרו שלם היא ירושלים, ואפי' דעתם נרוך לפרש הפסוק ויהי בשלם וגו' שהוא כפל לשון
במלות שינית, ודבריהם אמת, אבל לפי מה שהרש"י ח"ל לתקור בפשוטו של מקרא כפי
הגהנו, נראה לי לפרש ע"פ פשוטו הפך עשירושו של מהר"י, כי המחבר כונו הי' נקרא
שלם ובה עיר שמה זכס, והי' פי' הפסוק ונח יעקב לארץ שלם לעיר שבה שמה שכם
(א' פ"ו) הרשנ"ס לעירו של האיש שכם, והי' לפי דעתי במחבר ההוא גם עיר שילה, פי'
היא סמוכה לשכם, כמ"ס ויאסף יהושע את כל שבט ישראל שמה וגו' (יהושע כ"ד א'),
וס' י' סך ומשפט שכם (שם כ"ה), וכתוב שם אח"כ חקח אבן גדולה ויקימה שם חתם
קאלם אשר בויקדש ה' (שם כ"ו), וזוהי היא הארץ בשילה, וכן כתב ויאמרו הנה ח' ה'
באן מיימ' איתה אשר מנסונה לבית אל וזוהי השם למסלה העלה מבית אל שמה
(שופטים ג' א' י"ט), וכתוב עוד ונחלו חמשים חמס' מאלו ומשמרון (ידמו' מ"א ה'), והיו
גם טוב וגנען במחבר ההוא, וגם ירושלים הי' במחבר ההוא, ולכן אמר ויהי בשלם סבו,
כלל גנען ויעקב שילה וטוב וגנען ולכן קראם בשם המחבר הסולל את כולם, ואמר סבו
שפירושו דיקת ארעו לפי שלא הית' קדושתם קדושת עולם ואין אחת מהן המקום אשר נחרה'
לשבתו עד עולם, ומעונתו נניון שהוא משן לו ודירת קנע כי קדושתה קדושת עולם,
והסריד בנייהם לקרא לניון בשם הפרטי המיוחד אליה, ולא כללה בשם שלם שכלל גם
אותה, נעבור הפרש קדושתה שהיא קדושת עולם, מקדושת שילה וטוב וגנען שאיננה
לעולם, וקושימותו של מהר"י בטלית הן, אך אין רטוני להאריך פה, ומנחתי מוסרה
בספר היטה כדברי שכתוב שם נוח הלשון ויהי מיימ' ויסע יעקב מנגול הארץ ונח בארץ שלם
היא

וַיַּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר : יט וַיִּקְוּ אֶת־
חֲלֻקַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם
אֶתְהַלּוּ מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אֲבֵי שְׁכֵם
בְּמִיתָה קְשִׁיטָה : כ וַיִּצְב־שָׁם
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי

אונר שלוג ויין הירטענלאַנער
אויף פֿאַר דער שטאַט :
(יט) ער קויפֿטע דאָו שטיק
פֿעלדעו, וואָ ער ויין צעלֿט
אויפֿרובֿטעטע, פֿאַן דער
האַנד דער קינדער חמור'ן,
שכמ'ן פֿאַטערן, אום
הונדערט קשיטה : (כ) דאָ
זעלכוס ועטצטע ער איינען
ישראל'ן גאַטט

ישראל

אלטאר : אונר נענטע איהן גאטט איום דער גאטט

תרגום אונקלוס

רש"י

וַיַּחַן לְקַבֵּל אֶפְי קַרְתָּא : (יט) וַיִּבְּן
יֵת אַחַסְנַת חֲקֵלָא דִּי פְרָסִיָּה תַמְּוֹ
לְטַשְׁבַּגְיָה מִדְּאָ דְּבְנֵי־חַמּוֹר אֲבֹתָי
דְּשָׁכֵם בְּמֵאָה חוֹרְפָן : (כ) וַאֲקִים־
תַמְּוֹ מִדְּרַבְּחָא וּפְלַח עֲלוּתָי קַדְמ־אֵל
אֱלֹהָא
דישראל

ארס מלכין ומעשו שמדוונן לו בדרך :
(יט) קשיטה יעה חמר ר"ע כשהלכתי
לכרתי הים היו קורין למעה קשיטה :
(כ) ויקרא לו אל אלו ישראל' לא שהיוצא
קרוי אלו ישראל על שם שה' הקב"ה עשו
והגילו קרא שם המונח על שם הנס להיות
שנחו של מקום נוכח בקריאת השם כלומר מי
שהוא לא הוא הקב"ה הוא לשהים לי אשמי
ישראל' וכן מצינו במשה ויקרא שו' ה' קשו
שעות

באור

הוא עיר שכם אשר בארץ כנען עכ"ל, ולפי' נרדף שיתורגם בל"א (יעקב קאס אין דין
פראויזן שלם, אין שכמא שטאט און) : ויחן אח פני העיר, שחנה לפני העיר, ולפני
ואחרי יאמרו על גוף האדם ומוטו נשאלים לשאר הדברים : (יט) חלקת השדה, חלק
בזה : במאה קשיטה, מעה, וכן בדברי רז"ל חמר רבי עקיבא כשהלכתו לערבין
שמעתי שהיו קורין למעה קשיטה, אבל אנקלוס תרגם חורפן (טובים חרופנים בכל מקום
כגון עבר לסחר), ותרגם גם כן כנשת הנאן (לעיל כ"א כ"ט), חורפן דעאן, והנה
לפי דעת ר' עקיבא מאה קשיטה הם שמשה שקלים, כי עשרים נרה השקל והגרה הוא מעה
כמו שתרגם אנקלוס עשרים נרה (שמות ל' יג), עארין מעין, וכ"כ במ' הישר בקיימת
שקלים : (כ) ויקרא לו אל אלו אלו ישראל, לא שהמונח קרוי אלו ישראל אלא על
שם שהיה הקב"ה עשו והגילו קרא שם המונח על שם הנס להיות שנחו של הקב"ה נוכח
בקריאת המונח כלומר מי שהוא אל הוא אלהים לי אשמי ישראל, וכן מצינו במשה ויקרא
שמו ה' נבי (שמות י"ז ע"ו), לא שהמונח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המונח להזכיר
שנחו של הקב"ה ה' הוא נבי ורבותיו דראו שהקב"ה קראו ליעקב אל ודברי תורה כפטיש
יפנן סלע מתחלקין לכמה טעמים ואנו ליטב פשוטו באתי כל זה לשון רש"י והנה נדקו דברי
הרב כפשוטו של מקרא והיו טעם לו כטעם קרא לו בנימין (לקיין ל"ה י"ט), (ר"ל קרא
אותו), וקרא לך גדר פנן (ישעי' כ"ח י"ג), (וקורא אותך), ודע כי המונח הזה ב"ש
כן שיקראו השמות בשמי האל כמו טריאל טורי שדי כי יגיד הקורא שהאל הוא טורי ושדי
הוא טורי וכן עמנו אל וכן שם המשיח ה' נדקטו (ירמי' כ"ג ו'), ושם ירושלים ה' שמה
(יחזקאל מ"ח ל"ה), וכן יעשו בשמות המלאכים גבריאל מיכאל כי נעבור גדולת כחם
יגידו בשם כי הגבורה לאל ומי כמותו אבל אנקלוס חמר ופלח עליהי קדם אל אלו
דישראל, והיה טעם לו כטעם בו כדרך כי נבחר אתה לבן ישי (שמואל א' כ'), והחזיק
לו (שם נ' ע"ו ה'), למי מריבה (במדבר כ' כ"ד) : (הרמב"ן), וכפי' רש"י פי' גם
הרש"י והרמב"ן, וכן מתרגם בל"א : (א) וחצא

ישראליו :

לד (א) דינה לאה'ו טאָם
סער, דינה ויא דעם
יעקב געבאָהרען, גינג אויב:
זיך אומצוועהען, אונטער דען
טאָטערן רען לאַטעו :
(ב) רץ ערכליקטע ויא שכם,
זאָרן רען חוין חסורו, רען
פֿירזטען רען לאַטעו : נאָם
זיא, בעשליף ויא, אונד
והאָט איהר געוואַלט אָן :
(ג) ויץ הערץ

ישראל: ם חמישי לד א ותצא
דינה בת לאה אשר ילדה
ליעקב לראות בכנות הארץ:
ב וירא אתה שכם ברחמור
החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה: ג ותדבק
נפשו

רש"י

תרגום אונקלוס

דישראל:

(שמות י"ז) לא שהזכנת קרוי ה' לא על שם
הגם קרא שם המזבח להזכיר שנתו של הקב"ה
ה' הוא כפי ודכותו דראו שהקב"ה קראו
יעקב אל ודברי תורה כפטיש יפוטן שלע
מתלקים לכמה טעמים ואנו ליטב פשוטו
של מקרא באתי :
לד (א) בת לאה ולאנת יעקב אלא על
שם ויבאתה נקראת בת לאה שאף היא
יבאנית היתה שגאמר ומנח לאה לקראתו :
(ב) ושכב אותה כדרכה : ויענה שלא
כדרכה

לד (א) ונפקת דינה בת לאה וי
ילדת ליעקב לטחוי בכנות
ארעא : (ב) וירא אתה שכם ברחמור
חינאה רבא דארעא ודבר ותה וישכב
ותה ויענה : (ג) ותדבק נפשו
כדרכה

באור

לד (א) ותצא דינה, כי חן לעיר נטה אלהה ויבאה מאם וכנסתה לעיר:
בת לאה אשר ילדה ליעקב, השעם לומר שהיא אחות שושן ולוי התקנאים
וכוקמים נקמתה והזכיר אשר ילדה ליעקב כי כל האחים קנאו בה (הרמב"ם)
לראות בכנות הארץ, יב"ע תרגם למיחמי בנישום בנת ארעא, וקובר הכנסת
פעול הראייה, והשתרגם האשכנזי תרגם (ויך חום נחשקן, אונטרן דען טעכטן
דעם לאנדעם), תרגם לראות כאלו הוא צודד, ובי"ת בכנות פירושה בן בכנות הארץ,
והנה אצרי שגאמר שרוב לשון רא"י בקל העוקם עם הבי"ת אחריו יהי צודד, והנה
שאחריו עם הבי"ת הוא הפעול ר"ל הנראה כמו וראה בקנאתי (מלכים ב' 4 י"ז), הקנאה
בראית, וראה נטיב (קהלת ב' א'), א אראה נמות הילד (לעיל כ"א י"ז), (חן נשקו' שגאמר
הבי"ת על העינים מהי בי"ת העור, כמו וראה בעיניך (דברים ג' כ"ז ויחוקאל מ"ד ה'),
ר"ל עם עיניך), גם תמיד יבוא הפעול עשו, חן מחיה מעשים שהפעול בכת, ולו תהי
הטובה על ראיה סבלית כמו וראו ראו ואל תדעו (ישעי' ו' ט'), הי' נראה לי לפרש כי בכנות
הוא מקור ענין הקל מחי למ"ד ה"א ויענין בנין, שדרך ה"א להשתנות לתי"ו בנראה עם
בכל"ס, כמו בשקד סללה ובכנות דיק (יחזקאל י"ז י"ז), ואולי היו בנינים או את הארץ היא
ויבאו אבני העיר לראות בניין העגדלים והבנינים ויבאה גם היא לראות הבנינים ההם, ללי
הזרות לומר על הארץ שהי' בכנות שלא חשבו כן בכל המקרא, ולא יפול לשון בנין כי אס על
הערים והכמים והעגדלים שעליה: (ב) וישכב אתה ויענה, ושכב כדרכה, ויענה
שלא כדרכה, לשון רש"י, אבל ר"א חמר ויענה בעבור היותה בתולה, ואין נודק כי כל
ביאה בלונסה תקרא עמי וכן לא תתעמר בה תחת אשר עביתה (דברים כ"א ט"ו), וכן ולא